

BÖLGESEL GÜVENLİK KOMPLEKSİ ÇERÇEVESİNDEN KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN BAĞIMSIZLIK SORUNSALI

Armağan ÖRKİ*

Öz

Çalışmada, Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi çerçevesinden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsızlık sorunsalı ele alınmıştır. Kıbrıs adasının genel siyasal tarihi, sahip olunan politik kültürü ve nüfusun genel yapısı anlatıldıktan sonra, teorinin açıklamasına yer verilmiş ve çalışmada değinilen ana hatları üstünde durulmuştur. Teorinin ve KKTC özelinde yaklaşımının anlaşılabilmesi için, teoriyi oluşturanların Türkiye yaklaşımına da değinilmiştir. Ardından bu veriler ışığında teorinin KKTC özelinde yorumlanması yapılmış ve KKTC'nin bağımsızlık sürecinde kimlerin daha olası seçenekler olduğu aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Kıbrıs, KKTC, bölgesel güvenlik kompleksi teorisi, bölgesel güvenlik

Abstract

Independency Problem of Turkish Republic of Northern Cyprus From The Frame of Regional Security Complex

In this article, I evaluated the problematique of Turkish Republic of Northern Cyprus' independency in frame of Regional Security Complex Theory. After discussing the general political history, political culture and population of Cyprus Island, I explain the theory and stress its main principles used in this article. I also refer to the opinions of founders of the theory about Turkey in order to understand TRNC case. Then, I comment on the theory through the case of TRNC with all the data and try to find possibilities for independency process of TRNC.

Keywords: Northern Cyprus, TRNC, regional security complex theory, regional security

Giriş

1976'da kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti ve ardından bağımsızlığını 1983'te duyuran Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Türkiye dışında hiçbir ülke tarafından bağımsızlığı kabul edilmemiş bir ülkedir. Her ne kadar çeşitli girişimler ve ilişkiler

* Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ABD Doktora Öğrencisi, armaganorki@gmail.com

bulunsa da, otuz yılı aşkın süredir ülkeyi Türkiye dışında tanıyan bir başka ülke olmamış; ancak farklı diplomasi, spor, kültür etkinliklerinde KKTC kısmen de olsa etkin olabilmeyi başarmıştır.

KKTC, bu siyasal durumundan ötürü fiili (de facto) olarak kabul edilmektedir. Gerçekte varlığını sürdüren; ancak siyasal nedenlerden ötürü yasal (de jure) olarak kabul edilmeyen KKTC, bölgesel güvenlik açısından önemli bir konuma sahiptir. KKTC'yi bölgesinde değerli tutan çeşitli unsurlar bulunsa da, bunların başında Doğu Akdeniz'de, yani Ortadoğu'nun Avrupa'ya bakan penceresinde bulunmasından edindiği jeostratejik önemi ve coğrafyasında bulunan doğal kaynaklar yatmaktadır.

Kıbrıs, Ortadoğu, Doğu Akdeniz, Balkanlar gibi çeşitli haritalandırmalara dahil edilebilmekte olup adanın güneyinde bulunan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)¹ Avrupa Birliği'nin de üyesidir. 1990'lı yıllardan sonra ilgili yazında kendisine yer edinmeye başlayan, günümüzde en az uluslararası güvenlik ve ulusal güvenlik kadar ilgi gösterilen bölgesel güvenlik çalışmaları, kuşkusuz Arap Baharı ve petrol ile doğalgaz gibi kıt kaynakların paylaşımı konusundan ötürü Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'e yönelmiştir. 2000'li yıllarda yazına giren Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi, uluslararası ilişkilerde bölgesel güvenlik konusuna yeni bir bakış açısı getirmiş ve günümüzde olayların yeniden yorumlanabilmesine kolaylık sağlamıştır. Bu bağlamda KKTC'nin bağımsızlık sorununa Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi ile yaklaşmak yeni fikirler edinmeye yardımcı olabilir.

Çalışmada öncelikle KKTC'nin yakın tarihi, uluslararası siyasal yazında ifade edilmiş kullanılan "fiili devlet" kavramı ve Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi ele alınmıştır. Çalışmanın ana bölümünde ise KKTC'nin bağımsızlık sorunsalının Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi açısından değerlendirilmesi yapılmış ve sonuç yerine genel yargılar tespit edilmiştir.

¹ Özellikle yabancı yazında Kıbrıs Cumhuriyeti olarak ifade edilse de, çalışmada GKRY şeklinde kullanılmıştır.

1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Fiili (De Facto) Kimliği ve Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi

Çalışmanın ana bölümünden önce gerekli görülen bu temel bölümde KKTC'nin yakın siyasal tarihi, politik kültürü, fiili (de facto) devlet kavramı ve Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi konuları ele alınmıştır. Üçüncül başlıklardaysa adanın nüfusuna ve ayrıca teorinin Türkiye özelindeki yaklaşımına kısaca değinilmiştir. Türkiye ile ilgili bölümde, teorinin kurucularının kitapların vermiş oldukları bilgilere yer verilmiş ve böylece sonraki aşamada KKTC özelinde daha kolay bir değerlendirme yapılabilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın özünden uzaklaşmamak adına mümkün olduğunca genel bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır.

1.1. KKTC Yakın Siyasal Tarihi ve Politik Kültür

Kıbrıs'ın siyasal tarihi incelendiğinde, Osmanlı egemenliğinin devriyle birlikte çalkantılı yılların başlamış olduğu görülebilmektedir. 1878'de adayı geçici olarak Osmanlı'dan alan İngiltere, 1914'te adayı ilhak ettiğini açıklamış, fakat adadaki Rumlar'ın siyasal amaçlarında bir değişiklik yaşanmamıştır.² İngiltere'nin sömürgesi olan adada, zamanla iç karışıklıklar artmış ve bununla orantılı olarak ayaklanmalarda yaşanmıştır. İngiltere için önemli bir kullanım noktası olan ada, İkinci Dünya Savaşı'nda da Doğu Akdeniz'deki bir lojistik merkezi olarak önemini korumuştur.³ Önceden Osmanlı için önemli bir merkez olan ada, ardından İngiltere için aynı önemini sürdürmüştür.

1950'li yıllarda etnik kimliği, dinsel inancı, tarihi ve kültürü farklı olan iki toplum arasında olayların baş göstermesi ve İngiltere'deki siyasal durumun değişimi 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına neden olmuştur.⁴ Aslında olayların temeli bu kadar kısa sürede atılmamıştır; çünkü bu şiddet olaylarının temelinde yatan fikir Megali İdea olmuştur. Bu fikir üstüne ise adanın Yunanistan'a bağlanmasını ifade eden Enosis doğmuştur. 1821 Mora Ayaklanması, Enosis'in adada hayat bulmasına olanak tanıyan

² Rüştü Yılmaz, "Kıbrıs Kara Sınır Kapılarının Açılışının Toplumsal Müzakerelere Etkisi ve KKTC'de Devletleşme Olgusu (2003-2013)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2014, c. XIV/28, s. 370.

³ Ulvi Keser, "Kıbrıs'ın Stratejik Önemi Bağlamında Adada Askeri Faaliyetler ve İlgili Tarafların Askeri Gücü", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2006, s. 3, s. 120.

⁴ Hasan Duran, "BM ve AB Çerçevesinde Kıbrıs Sorununa Güncel Bir Bakış", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008, s. 21, 119-140, s. 120.

eylem olmuş⁵ ve bundan sonra adada mutlak surette girişimler gözlenmiştir. 1931, Enosis için adadaki ilk ayaklanma yılı olmuştur. Bu tarihten önce, Mora Ayaklanması sonrasında da ayaklanma girişimi olmuş; ancak başlamadan önlenmiştir.⁶ Özellikle 1941'de İngilizler'in siyasal faaliyetlere izin vermesi sonrasında Rumlar'ın talepleri daha keskin şekilde ortaya konmuştur.⁷

İngiliz egemenliğinden Yunanistan'a bağlanmayı savunan Enosis fikrine karşılık olarak ise Türkler'de Taksim⁸ fikri oluşmuş, ancak 1960'ta cumhuriyetin kurulmasıyla her iki fikir de yasaklanarak engellenmiştir.⁹ Sonraki yıllarda da (önceden olduğu gibi)¹⁰ çeşitli saldırılar Türkler'e yönelmiştir. Bu saldırıların temelinde ise 1963 Akritas Planı yatmaktadır. Etnik temizlik ve soykırım girişimi olan planın hayata geçirilmesiyle, Kıbrıs Türk nüfusu, ada yüzölçümünün %3'üne denk gelen kuşatma altındaki bölgelere sığınmak zorunda bırakılmıştır.¹¹ 1963'te Kanlı Noel olayı, 1974'te Atlılar, Muratağa, Sandallar, Taşkent saldırıları bu planın en somut sonuçlarından bazılarıdır. Henüz bir yaşına gelmemiş çocukların da bulunduğu toplu mezarlarda yatan siviller dışında, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na dek geçen süreçte akıbeti belli olmayan başka siviller de bulunmaktadır.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde, 1964'te de adaya müdahale etme girişiminde bulunulmuş; ancak dönemin ABD Başkanı Lyndon B. Johnson'ın gönderdiği ve Johnson Mektubu olarak bilinen uyarıyla bu müdahale on yıl sonrasına sarkmıştır. 1974'teki harekâtın yapılmasında Kıbrıs'taki mevcut manzara dışında etken olan bir diğer unsur ise, Yunanistan'da iktidarı ele geçiren askeri cuntanın mutabık olunan ilgili anlaşmaları göz ardı edip Kıbrıs sorununa müdahil olmasıdır ve bu durum, aynı yıllarda

⁵ Turgay Bülent Göktürk, **Enosis'in Doğuşu ve Düşünceden Eyleme Geçişi: 1931 İsyanı**, Ajans Yay Ltd., Gazimağusa, 2009, s.7.

⁶ Erdal Açıkse ve Ayhan Cankut, "Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Hale Gelme Sebepleri", **Turkish Studies**, 2014, c. IX/4, s. 1246.

⁷ Bülent Şener, "1963-1964 Kıbrıs Krizi: Türk Dış Politikası Tarihinde Askerî, Siyasal ve Hukuksal Boyutlarıyla Bir Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, 2013, c. CIII/205, s. 106.

⁸ Adanın Yunanistan'a bağlanmasını savunan Enosis fikrine karşın, Türkler'de adanın Türkiye'ye bağlanmasını savunan Taksim fikri doğmuştur.

⁹ Duran, a.g.m., p. 122.

¹⁰ 1955'te Enosis'in gerçekleştirilmesi için kurulan Yunanistan destekli EOKA'ya (Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü) karşı 1958'de Türkiye destekli TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı) kurulmuştur.

¹¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Kıbrıs Tarihçe", <http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa>.

Yunanistan'ın ilgili adli makamlarınca da kabul edilmiştir.¹² Yunanistan'ın Kıbrıs'ta mevcut iktidarı devirmesi (III. Makarios olarak bilinen Mihail Hristodulu Muskos'un ülkeyi terk etmesiyle sonuçlanan) ve Enosis çabası karşılığında, Türkiye garantörlük haklarını kullanarak adaya müdahale etmek durumunda kalmıştır.

1974'te Türkiye'nin garantörlük hakkını kullanarak adaya gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında, Kıbrıs Türk Federe Devleti ve ardından 1983'te KKTC kurulmuştur. Özellikle KKTC'nin kurulması sonrasında, ikili ve çok taraflı görüşmeler başlamış; ancak mutlak surette bir çözüm elde edilememiştir.

KKTC seçmeni, 1980'li yıllardan günümüze dek sağ ve sol parti adaylarını parlamentoya (Cumhuriyet Meclisi) taşımış ve 2004'te BM planına ilişkin, iki kesimli tek devlet yönünde yapılan halk oylamasında da, GKRY seçmenlerinin aksine evet (planın kabulü yönünde) oyu kullanmıştır. 2000'li yıllarda seçimlerde beliren bazı farklılıklar dikkat çekicidir. Öyle ki, Rauf Denктаş seçimlerle yirmi yılı geçkin cumhurbaşkanlığı görevini üstlenmiş; ancak Mehmet Ali Talat 2005'te yapılan seçimlerde cumhurbaşkanlığı görevini almıştır. 2000'li yıllarda ayrıca CTP (Cumhuriyetçi Türk Partisi) büyük oranda parlamentodaki gücünü arttırmayı başarmıştır. 2009 parlamento seçimlerinde ve izleyen yıl cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Ulusal Birlik Partisi (UBP) ve Derviş Eroğlu'nun kazanması, Kıbrıs'ın AB üyeliği, Türkiye'nin AB adaylık süreci, AB ile ilişkilerin geliştirilmesi, Annan Planı ve tüm bunların politikaya etkisini gösterdiği bir dönemin ardından yaşanmıştır.¹³ 2004 halk oylamasında kendi ülkesine sahip çıkmak veya yaşam kalitesi daha yüksek bir ülkede azınlık olmak¹⁴ arasında tercih yapan Kuzey Kıbrıs siyasal figürlerinin genel başarısızlığı sonraki seçimlere de yansımıştır. Aslında Derviş Eroğlu, Mehmet Ali Talat'ın aksi yönünde, iki devletli çözümü ve KKTC ile Kıbrıs Türk toplumunun ayrı egemenliğini esas alan bir inanca sahiptir.¹⁵ Derviş Eroğlu'nun görevini teslim ettiği (2015) mevcut cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı ise bir önceki cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat'la benzer ekoldendir.

¹² Uğur Bayılloğlu, "Bazı Yunan Mahkeme Kararları Işığında Kıbrıs Sorununa İlişkin Düşünceler", **Çankaya University Journal of Law**, 2012, c. IX/1, s. 50.

¹³ Sait Akşit, "The Turkish Cypriot Presidential Election of April 2010: Normalisation of Politics", **South European Society and Politics**, 2012, vol. XVII/2 s.176.

¹⁴ Ulvi Keser, "2004 Referandum Döneminde Kıbrıs ve Yaşanan Gelişmeler", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 2005, s. 2, s. 140.

¹⁵ Akşit, a.g.m., s. 183.

Hemen her seçimde farklı bir siyasi partinin parlamentoda ağırlık kazanması, 2013 seçimlerinde tercihli sistemden ötürü siyasi parti başkanlarının kendi parti adaylarından daha düşük oy alması gibi örnekler 1980'li ve 90'lı yıllardaki siyasal etkileşimden uzaklaşıldığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu içsel nedenler dışında, ki kimisi doğrudan içsel neden olarak kabul edilemez, bazı uluslararası ve bölgesel nedenlerde bulunmaktadır. Kuşkusuz vatandaşlar için en büyük neden, GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti ismiyle AB'ye tam üyeliği ve bunun kendilerine olan etkileridir. Seçmen nezdinde yaşanan bu değişim ayrıntılarının tümü, yalnızca cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinden ibaret değildir. KKTC vatandaşlarının belli koşullar altında GKRY kimliği/pasaportu alması da toplumun istek ve beklentileri yönünde ipucu vermektedir. 2014'te, GKRY'de oy kullanabilme hakkına sahip olan ve yerleşim yerini kuzey olarak gösteren 50.000'i aşkın kişi olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶ Bu durum, toplumun ne denli “tam bağımsızlık” isteğine sahip olduğu yönünde kimi eleştirileri doğurmuştur. Öte yandan, KKTC'nin ambargolara maruz bırakılması ve ülke içinde köklü ekonomik bir kalkınma programına hayat verilememesi, bireyleri bu tip arayışlara itmıştır. Diğer yandan, daha sosyolojik çerçeveden incelendiğinde, Kıbrıs Türk toplumundaki kimlik kırılması ya da karmaşası, “Türkiye'den Kuzey Kıbrıs'a göçler, Türkiye ile olan ilişkilerdeki iletişim kopuklukları ve algı farklılıkları ile dış baskı ve siyasî propagandalardan” ötürü olağan bir sonuç olarak yorumlanabilmektedir.¹⁷ Eğitim sistemi, ulusal kültüre ilişkin politikalara önem verilmemesi, Türk kimliği yerine Kıbrıslı kimliğini öne çıkaran akımlar, tarih kitaplarının değiştirilmesi, çeşitli fon ve yardımların Türklük bilincinin yitirilmesi yönünde kullanılması da bu yönde bir değişimi getirmiştir.¹⁸

Ülkede beş yıllığına iki turlu seçimle göreve getirilen cumhurbaşkanı, barış görüşmelerinde toplumunu temsil etmesi dışında simgesel görevlere sahiptir.¹⁹ 50

¹⁶ Ali Cansu, “Kıbrıs Cumhuriyet'i Kimliği Olan Tüm Kıbrıslı Türkler Oy Kullansın”, **Kıbrıs Gazetesi**, <http://www.kibrisgazetesi.com/?p=460664> (Erişim tarihi: 09.03.2016)

¹⁷ Betül Özyılmaz, “KKTC'ye Uygulanmakta Olan İzolasyon Politikalarının Kıbrıslı Türkler Üzerindeki Sosyo-Psikolojik Etkileri”, Soyalp Tamçelik (der.), **2012 Kuzey Kıbrıs Gelecek Vizyonu**, EkoAvrasya, Ankara 2013, s. 333.

¹⁸ Fevzi Tanpınar, “Kıbrıs Türk Halkı'nın Varoluş Mücadelesinde Belleksizleşme Türk Dünyası Kapsamında Tehditler ve Fırsatlar”, Levent Eraslan (der.), **21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, EkoAvrasya, Ankara 2011, s. 469.

¹⁹ Akşit, a.g.m., s. 181.

sandalyeli parlamento da beş yıllığına beş seçim bölgesinin sonuçlarına göre oluşturulmaktadır.

1.1.1. Kısaca Ada Nüfusu

Kıbrıs'ın Osmanlı tarafından fethini izleyen yıllarda Anadolu'nun çeşitli yerlerinden aileler (kırk bin civarı) adaya yerleştirilmiş ve ayrıca fetihle görev alan bazı askerlerde adaya yerleşmiştir.²⁰ 1833 verilerine göre ada nüfusunun %59'unun gayrimüslim olduğu tespit edilmiştir.²¹ Bu gayrimüslim nüfusun ne kadarının hangi etnik topluluktan oluştuğuyla ilgiliyse bir çalışma bulunamamıştır. 1800'lü yıllarda ada nüfusu savaş ve göçlerden ötürü oransal anlamda değişmiş, Türk sayısı azalırken, Rum sayısı artmıştır.²² Bu değişimde özellikle Mora'da yaşanan milliyetçilik kökenli ve çeşitli ülkelerce desteklenen ayaklanmanın payının büyük olduğu düşünülmektedir.

1921'de dini inanca göre belirlenen verilere göre ise adanın %78.8'inin Hristiyan ve %19.7'sinin Müslüman olduğu tespit edilmiştir.²³ Dine dayalı açıklanan bu verilerde, Rum ve Türk olmayan diğer unsurlarda dahil edilmiştir.

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, adadaki Rum ve Türkler'in oranlarına göre yapılanmayı öngörmüştür ve o dönemde ülke nüfusunun %77.1 oranında Rumlar'dan, %18.2 oranında Türkler'den oluştuğu tespit edilmiştir.²⁴ Geri kalan ise Maronit, Ermeni ve diğer gruplardan oluşmuştur.

1977'de KKTC nüfusu 145.000 olarak tespit edilmiş²⁵ ve 2013'te bu rakam 286.257 olmuştur.²⁶ 2015 verilerine göre GKRY nüfusu ise 1.189.197'dir.²⁷ Diğer yandan GKRY nüfusu içinde, KKTC vatandaşı olup sonradan Kıbrıs Cumhuriyeti pasaportu alanlarda bulunmaktadır; ancak buna ilişkin tahmini rakamlar dışında bir veri

²⁰ Ahmet Atasoy, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Nüfus Coğrafyası", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2011, c. VIII/15, s. 32-33.

²¹ Atasoy, a.g.m., s. 34.

²² Atasoy, a.g.m., s. 35.

²³ Hatay, a.g.m., s. 21.

²⁴ Hatay, **Is the Turkish Cypriot Population Shrinking?**, PRIO Report 2/2007, International Peace Research Institute, Oslo 2007, s. 14.

²⁵ Atasoy, a.g.m., s. 38.

²⁶ Sabah, "KKTC'de Nüfus Sayım Sonuçları Açıklandı", <http://www.sabah.com.tr/dunya/2013/08/13/kktcede-nufus-sayim-sonuclari-aciklandi> (Erişim tarihi 13.01.2016)

²⁷ Central Intelligence Agency, "Cyprus", <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cy.html>.

bulunmamıştır. Kısacası, günümüzde ada nüfusunun ortalama %19'u Türk'tür; ancak bu veri üstünde vurgulanması gereken, bu ortalama rakamın rahatlıkla artı/eksi değişebileceğidir. Adanın her iki tarafında da Türkiye ya da Yunanistan doğumlu nüfusun bulunduğu, veriler içinde Maronit ve diğer grupların da olduğu unutulmamalıdır.

1.2. Fiili Devlet (De Facto) Kavramı ve KKTC Özelinde Anlaşılabilirliği

De Facto kavramı, fiili, yani eylemsel, uygulamalı anlamlarına çıkmaktadır ve sadece devletlerin tarifi için değil, ekonomi, finans, hukuk gibi ayrı disiplinlerde de kullanılmaktadır. KKTC, başka örneklerle birlikte bu kavramla birlikte anılmaktadır. Türkiye'den başka resmen KKTC'nin bağımsızlığını tanıyan bir ülke olmadığı, kısmen değinilen GKRY'nin (ya da de facto konusunda diretenler için Kıbrıs Cumhuriyeti'nin) bu topraklarda egemenlik hakkı bulunmadığı ve yasama, yürütme, yargı işleri farklı organlarca birer devlet gibi ele alındığı için uygulamada, yani gerçekte KKTC'nin varlığı kabul edilmektedir.

Kıbrıs'taki fiili durumun daha iyi anlaşılabilirliği için değinilmesi gereken bir diğer nokta da, İngiltere'nin adada üslere sahip olmasıdır ki bu üslar, tümüyle İngiltere denetiminde olduğu için, aslında ada fiilen üçe bölünmüştür.²⁸ Ağrotur ve Dikelya üslari, adanın güneyinde ve doğu kesimlerinde kurulu olup GKRY ya da KKTC güdümü veya iznine tabii değildir.

Kıbrıs Türkleri'nin 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu ortaklarından biri olarak egemenliğe eşit oranda sahip oluşu dışında günümüzde kendi bölgesinde yönetimini sürdürüyor olması ve kendi geleceğini tayin etme hakkına sahip oluşu²⁹ fiili (de facto) ve yasal (de jure) bir zeminin oluşturulmasına temeldir. Kıbrıs Türk toplumu, kendi yönetimini belirleyebilmekte ve devlet, görevlerini yerine getirebilmektedir. Yani adanın siyasal seçim ve sonuçlarında Türkiye'nin rolü bulunmamaktadır. Genellikle GKRY ve Yunanistan tarafından iddia edildiği gibi Türkiye'nin KKTC'deki hükümetlerin kurulmasına yönelik bir payı bulunmamaktadır ve hatta iki ülke hükümetinin çeliştiği konular bile olmuştur.

²⁸ Keser, 2006, a.g.m., s. 132.

²⁹ Soyalp Tamçelik, "Türk Cumhuriyetleri Açısından KKTC'nin Tanınma Olgusu ve Esasları", Levent Erarşlan (der.), **21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, EkoAvrasya, Ankara 2011, s. 170-171.

2003'te sınır kapıları açılarak bireylerin karşı tarafa belli koşullar altında geçmesine izin verilmiş ve GKRY'den gelenlerin KKTC'ye geçişte pasaport göstermesi dolaylı olarak KKTC'nin tanınması şeklinde yorumlanmıştır.³⁰ Hatta 2004'te yapılan halk oylaması da kendi kaderini belirleyebilme (self determinasyon) olarak görülmüş ve Kıbrıs Türk toplumunun siyasal varlığının kabulüne kanıt oluşturmuştur.³¹ Aslında bu bağlamda belirtmek gerekir ki, Kıbrıs Türk toplumu ret edilmemektedir; çünkü GKRY'nin yaklaşımına göre, Türkler de kendi ülkelerinin tebaası olup adanın kuzeyi işgal altındadır. Öte yandan GKRY'nin bu görüşüne dayanarak, KKTC topraklarında Türkiye'nin varlığına tepki amaçlı kitlesel bir eylem bulunamamıştır.

KKTC'nin, Türkiye dışında hiçbir ülkede büyükelçiliği bulunmamaktadır; ancak bazı ülkelerde temsilcilikleri vardır. KKTC pasaportu da kimi ülkelerde kabul görmektedir. Buna ek olarak ülkede Türkiye dışında farklı ülkelerden gelen öğrenciler üniversite eğitimlerini alabilmektedir. KKTC, bazı spor dallarında uluslararası etkinliklere de katılabilmektedir. 2005'te Bakü ve Ercan arasında doğrudan uçak seferlerinin gerçekleştirilmesi gündeme gelmiş; ancak GKRY, AB vasıtasıyla bunu önlemiş ve diğer yandan 2007'de Gazimağusa ve Lazkiye arasında feribot seferleri başlatılmıştır.³² Azerbaycan, resmen KKTC'nin bağımsızlığını tanımıyor olsa da, medya ve kamuoyunda “bir millet, üç devlet” kavramı zaman zaman kullanılmaktadır ve ayrıca bazı resmî temaslara istinaden ikili ilişkilerin umut verici olduğu, Azerbaycan Türkleri ile Kıbrıs Türkleri'nin benzer tarihe sahip olduğu konuları işlenmiştir.³³

1.3. Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi

Soğuk Savaş boyunca güvenlik konusu ülkelerin kendi askeri güvenliklerini öncelikli tutmalarıyla şekillenmiştir.³⁴ ABD ve SSCB ekseninde kutuplaşan ve silahlanma mücadelesine giren ülkeler, Soğuk Savaş'ın bitip SSCB'nin dağılmasıyla yeni bir döneme girmiştir. Bu dönemde NATO'nun işlevselliği, diktatör yönetimlerin varlığı,

³⁰ Yılmaz, a.g.m., s. 377.

³¹ Yılmaz, a.g.m., s. 381.

³² Hayati Aktaş ve Çağla Tuna, “KKTC'nin Türk ve İslâm Dünyasına Açılımı”, Soyalp Tamçelik (der.), **2012 Kuzey Kıbrıs Gelecek Vizyonu**, EkoAvrasya, Ankara 2013, s. 13.

³³ Rizvan Genberov, “Azerbaycan Basınında K.K.T.C.”, Levent Erarslan (der.), **21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, EkoAvrasya, Ankara 2011, s. 564-565.

³⁴ Bezen Balamir Coşkun, “Günümüzde Değişen Güvenlik Algıları ve Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs”, Soyalp Tamçelik (der.), **2012 Kuzey Kıbrıs Gelecek Vizyonu Bildiriler Kitabı**, EkoAvrasya, Ankara 2013, s. 205.

terör olgusu ele alınmaya başlanmış ve 1970'li yıllarda ekonomide başlayan neoliberal politikaların “birey” ve onun çıkarları üstüne öne sürülen tezleri ağırlık kazanmaya başlamıştır. Böylece politik ideolojiler ve endişelerin yerini birey almıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesi, beklenen barış ortamını getirmemiş, Ortadoğu, Kafkaslar, Balkanlar gibi çeşitli coğrafyalarda ciddi savaşlar ve karışıklıklar gerçekleşmiş ve tarafların destekçileri, Soğuk Savaş'tan kalan bloklaşmaların aktörleri olmuştur. Bu durum da, Soğuk Savaş'tan kalan kutuplaşmanın tam anlamıyla bitmediğini göstermiştir. Diğer yandan, Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu sistemde bazı değişiklikler gözlenmiştir. Örneğin Balkanlar'da yaşanan ve 2000'li yıllara dek süren savaş ve çatışma ortamında önceden birlikte hareket eden AB ile ABD'nin tutum ve yaklaşımında ayrışmalar olduğu görülmüştür. Buna benzer bir diğer durum, Arap Baharı sonrasında Suriye'deki iç savaşta da yaşanmış, olayların gidişatına ilişkin farklı ulusal ve bölgesel yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Bölgesel güvenlik konusu görece yeni bir yaklaşımdır ve henüz fikir birliği de sağlanamamıştır. Bu konuya ilişkin Barry Buzan'ın Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi dışında bölgesel düzen ve kalkınma bölgeselliği gibi farklı görüşler de savunulmuş ya da değerlendirilmiştir.³⁵

İsmi Barry Buzan ile anılan ve Ole Wæver ile birlikte kaleme aldığı 2003 tarihli *Regions and Powers: The Structure of International Security*³⁶, Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi'nin en ayrıntılı ele alındığı eserdir. Bunun öncesinde de Barry Buzan ve aynı okuldan farklı düşünürler konuyla ilgili çeşitli çalışmalar yayınlamıştır. Bu teori, ülkelerin uluslararası anlamda değil, bölgesel olarak güvenlik koalisyonları doğurabileceğini ifade etmektedir. Aslında Kopenhag Okulu'nda 1990'lı yıllardan beri üstüne çalışılmış bir konu olsa da, özellikle 2000'li yıllarda uluslararası siyaset yazınında dikkat çekmiştir.

Barry Buzan, bu teoriyi ele aldığı çalışmasının ardından konunun daha iyi anlaşılabilmesine olanak tanıyan bir başka çalışmayı Ana Gonzalez-Pelaez ile yapmıştır. Barry Buzan ve Ana Gonzalez-Pelaez, bölgesel güvenlik kompleksine örnek olarak diğer

³⁵ Björn Hettne, “Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi”, **Uluslararası İlişkiler**, 2008, c. V/8, s. 91.

³⁶ Kitabın İngilizce olan orijinal ismi Türkçe'ye “Bölgeler ve Güçler: Uluslararası Güvenliğin Yapısı” şeklinde çevrilebilir.

bölgelerden farklı olarak birbirleriyle güçlü bir şekilde etkileşimde bulunan Ortadoğu ülkelerini göstermiştir.³⁷ Ortadoğu ülkelerinin bu teoriye uygunluğu ele alınırken, tüm Ortadoğu ülkeleri değil, bazıları derlenmiştir; çünkü bu teorinin koşullarını tüm ülkeler taşımamaktadır. Buna bağlı olarak alt sistemler (alt bölgeler) üstünde durulmuş ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi ve Arap Birliği gibi alt yapılanmalara değinilmiştir. Buradaki temel, bu ülkelerin hem birbirlerine coğrafi olarak yakın bulunmaları ve ikincisi, aynı veya benzer güvenlik algılarının doğurduğu yakınlıktır.

Yazarların 2003'te yayınlamış oldukları çalışmada hedefledikleri, yeni düzeni anlayıp güç dengesini, ülkelerin aralarındaki bölgesel ve küresel ortak ilişkileri değerlendirmek olmuştur.³⁸ Teorinin oluşturulmasındaysa neorealizmi andıracak şekilde sınırları belli egemenlik fikirleri ve güç dağılımı maddeci (materyalist) şekilde kullanılmış, ayrıca güvenlik konularıyla ilgili politik süreçler de yapısalcı bir yaklaşımda değerlendirilmiştir.³⁹ Çalışmada, bölgesel güvenlik kompleksleri üç devreye (1500-1945, 1945-1989 ve 1989'dan günümüze) ayrılmıştır⁴⁰ ve Soğuk Savaş yıllarının sonuncu devreye etkisi üstünde de durulmuştur.

Çalışmada süper güç, büyük güç ve bölgesel güç özellikleri tekrar ele alınmıştır ve tanım önerilerine yer verilmiştir. Buna göre “süper güç”, uluslararası sistemde talep edebilme olanağına (isteme gücüne), en iyi askeri ve politik yeteneklere, farklı yetenekleri (sektörleri) destekleyebilecek ekonomiye sahip olan, diğer aktörlerce kabul gören, güvenlik durumunu değiştirme sürecinde aktif olan, bölgelere müdahil olabilen, çeşitli garantörlükler üstlenebilen, tehdit edebilen ve anlaşma yapabilen ülkeleri ifade etmekte kullanılmıştır.⁴¹ Süper güce göre daha zayıf olan “büyük güç” ise, tüm sektörlerde büyük yeteneklere sahip olmayan, güvenikleştirme süreçlerinin tümünde rol almayan, kendisini bölgesel bir güç olmaktan yüksek olarak gören, birden fazla bölgede etkili olup küresel bir askeri operasyonda sınırlı yeteneği olan ülkeler için tercih edilmiştir.⁴² “Bölgesel güç”

³⁷ Barry Buzan and Ana Gonzalez-Pelaez, “Conclusions”, Barry Buzan and Ana Gonzalez-Pelaez (eds.), **International Society and the Middle East**, Palgrave Macmillan, Hampshire 2009, s. 241.

³⁸ Barry Buzan and Ole Wæver, **Regions and Powers: The Structure of International Security**, Cambridge Studies in International Relations, Cambridge 2003, s. 3-4.

³⁹ a.g.e., s. 4.

⁴⁰ a.g.e., s. 14.

⁴¹ a.g.e., s. 34-35.

⁴² a.g.e., s. 35-36.

ise kendi bölgesinde gücü olan; ancak küresel anlamda etkin gücü bulunmayan, bölgesinde küresel güçlerle de rekabete girişebilen ülkeleri açıklamak için kullanılmıştır.⁴³ Bu üç tanımdan da anlaşılacağı üzere, aslında güvenlik yalnızca bölgesel veya yalnızca küresel değildir. Bir ülkenin güvenliğini küresel askeri operasyon yeteneğine sahip bir güç etkileyebileceği gibi, sınır komşusu da etkileyebilir. Diğer yandan, çatışma ve savaş alanları göstermiştir ki, çoğu sorun sınırdış ülkeler arasında cereyan etmektedir. Örneğin Irak'ın işgalinde hem süper güç, hem büyük güç, hem de bölgesel güç olarak nitelenebilecek ülkelerin orduları görev yapmıştır. Tanımlamalardan anlaşılacağı üzere, böyle bir birlikteliğin karşısında tek başına bir ülkenin savunma yapabilmesi olanaksız görünmektedir.

Bölgesel güvenlik komplekslerinin oluşturulmasında (veya oluşturulamamasında) dostluk ve düşmanlık ve uygarlık alanındaki ortak kültür ilişkisi üstünde durulmuş ve coğrafi yakınlığın askeri, politik, toplumsal, ekonomik ve çevresel sektörlerin güvenliği konusunda etkileşimi sağladığına değinilmiştir.⁴⁴ Aslında dostluk, düşmanlık ve ortak kültür ilişkisi, sosyal inşacı teorinin benzer önermelerini anımsatmaktadır; ancak savunulan teoride, komplekslerin iki şekilde oluşabildiğine yer verilmiş ve böylece teorinin ana hatlarının çizimi tamamlanıp özgünlüğü korunmuştur.

Standart olan komplekste kutupluluk tümüyle en az iki ülke çevresinde şekillenmektedir (Hindistan ve Pakistan gibi); diğer yandan merkezli kompleks içinde tek kutupluluk (süper veya büyük güç varlığından ötürü) ve AB örneği gibi kurumların bölgede etkin olduğu ve gücün paylaşıldığı şekiller bulunmaktadır.⁴⁵ Ayrıca teorinin uluslararası ilişkiler teorileri gibi genel-geçer olmaması veya bir bölgeye özgü ayrıntılardan beslenerek gelişmemesine özen gösterilmiş, böylece farklı bölgelerde sınıflandırmalara ve yorumlamalara olanak tanıyan yeni bir çerçeve hazırlanması amaçlanmıştır.⁴⁶ Teori, kriterlerin genelleme yoluna gidilerek oluşturulmasına olanak tanımamış ve her bölge için özel durumların olabileceğine yer vermiştir. Bu bakımdan, Doğu Akdeniz, Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu gibi özele indirilen alanlarda güvenlik konusunun daha verimli çalışılabilmesine zemin sağlamıştır.

⁴³ a.g.e., s. 37.

⁴⁴ a.g.e., s. 45.

⁴⁵ a.g.e., s. 55-56.

⁴⁶ a.g.e., s. 84.

Çalışma alanının oluşturulmasındaysa bölge ülkelerinin oluşan güvenlik açıkları, devlet - devlet ilişkileri, komşu bölgelerle ilişkileri, küresel güçlerin bölgedeki rolleri esas alınmıştır.⁴⁷ Avrupa Birliği gibi bütünleşme süreçleri bölgesel güvenlik komplekslerinden farklı değerlendirilmiştir; ancak ABD'nin birleşmesi, Almanya ve İtalya'nın oluşumu birer model olarak sunulmuştur.⁴⁸ Kültürü, milliyeti, inancı, yaşama bakış açısı ve başkaca özellikleri ortak olan, değerleri aynı ya da benzer toplumların güvenlik gibi nedenlerle bir araya gelebileceği geçmişte yaşanmıştır.

1.3.1. Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi ve Türkiye

Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi'nin ele alındığı kitapta, ayrıca Balkanlar genelinde Türkiye vurgusuna da yer verilmiştir. Osmanlı'dan kalan etkilere, Türk-Yunan ilişkilerine değinilen bölümde, Mustafa Kemal Atatürk'ün bir başka ülkeden bir karış toprak talebi olmayacağı gibi, ülkesinden de bir karış toprak verilmeyeceği sözüne ve dış ilişkilerde ilke edinilen yurtta ve dünyada barış sözüne atıfta bulunulmuştur. Soğuk Savaş sonrası Batı açısından SSCB'ye karşı önemini yitiren Türkiye'nin AB üyelik sürecinde uzun yıllardır bulunduğunu, Türk-Yunan ilişkilerinin İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerilime uğradığını, 1990'lı yıllardaki gelişmeler sonucunda Türkiye için yeni Türk cumhuriyetlerinin bir fırsat olduğunu belirtmiştir.⁴⁹ Türkiye'nin Balkanlar'da ve Ortadoğu'da da kendisine yeni bir rol üstlenebileceğine değinen yazarlar, aslında Türkiye'nin birden fazla bölgede kısmen veya tümüyle bir güç oluşturabileceğini ima etmiştir.

Çalışmanın kaleme alındığı yıllarla günümüz koşulları tekrar incelendiğinde, Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik yumuşak güç politikaları geliştirdiği; yani politikaların kültürel ve ticari seviyede kaldığı düşünülebilir. Diğer yandan askeri ve politik girişimlerin SSCB'den ayrılan Türk cumhuriyetleri ile de tam anlamıyla geliştirilemediği anlaşılmaktadır. İlgili çalışmada örneklendirilen, Türkiye ve İsrail ilişkilerinin, en azından görünen yanıyla bozulduğu ve Ortadoğu'da genel itibariyle Körfez ülkeleriyle daha iyi ilişkilerin geliştirildiği bilinmektedir.

⁴⁷ a.g.e., s. 51.

⁴⁸ a.g.e., s. 58.

⁴⁹ a.g.e., s. 392-393.

Türkiye'nin, Ortadoğu, Balkanlar ve Orta Asya bölgeleriyle ilişkilerinde baskın özellikleri bulunmaktadır. Ortadoğu toplumlarının bir kısmıyla dinsel, Balkan toplumlarının bir kısmıyla etnik veya dinsel, Orta Asya ve Kafkas toplumlarının önemli bir kısmıyla etnik, dinsel ve kültürel benzerlikleri veya ortaklıkları mevcuttur. Bu durumun tümü, KKTC için de geçerlidir. Diğer yandan, bölgesinde yalnız kalan İsrail, Türkiye için bir fırsat olarak düşünülebilir. Aynı durum, Rusya'yla sorun yaşayan Gürcistan veya nüfusunun bir kısmı Türk ya da Müslüman olan Bulgaristan için de geçerlidir. Bu geçerliliğin kesinleşmesi ise, söz konusu ülkelerin bir başka komplekse dahil olmamasıyla mümkündür; ki bu noktada AB üyesi olan Bulgaristan tekrar elenmelidir.

Tüm benzerliklere ve ortak özelliklere karşın, yalnızca birkaç noktanın uyuşması, Türkiye'yi bir bölgesel güvenlik kompleksine dahil etmeyeceği gibi, siyasal elitlerin ve toplumların da karşılıklı rızası, uyumu ve ortak hedeflerinin örtüşmesi gerekmektedir. Örneğin günümüzde, Türkiye, bahsi geçen üç bölgeden herhangi birisine bu teoriye uygun şekilde eğilim gösterirse, toplumun farklı kesimlerinden sert eleştiriler alabilir ve siyasetteki tekrar seçilebilme arayış ve beklentisi, hükümetlerin bu konudaki kararlarını hızlıca verebilmelerini engelleyebilir.

2. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Sorunsalının Bölgesel Güvenlik Kompleksi Açısından Değerlendirilmesi

Adanın siyasal tarihi göstermiştir ki Osmanlı, Yunanistan ve İngiltere, Kıbrıs'la ilgili üç temel aktör olmuştur. Osmanlı'nın adadaki egemenliği tamamen bitince, söz sahibi tek taraf İngiltere olmuş; ancak Yunanistan da bir şekilde ada işlerine müdahil olmuştur. Adadaki durumun uluslararası alana taşınması, Rumlar'ın 1954'te toprak dağılım durumuyla ilgili Birleşmiş Milletler'e başvurmasıyla gerçekleşmiştir.⁵⁰ Türkiye, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Demokrat Parti'nin (DP) ilk yıllarında Yunanistan'la dostluk amacını önde tuttuğu için adada İngiliz egemenliğine Enosis'e kıyasla sıcak yaklaşmıştır; ancak EOKA'nın Türkler'e yönelik saldırılarının artması Türk kamuoyunda tepkilere⁵¹ yol açmış, 1955'te Londra'da yapılan konferansa İngiltere tarafından

⁵⁰ Soyalp Tamçelik, "Kıbrıs'ta Toprak Müzakereleri ve Tarafların Çözüm Kriterleri (1974-1990)", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2012, c.V/23, s. 414.

⁵¹ 1950'li yıllarda yapılan gösteriler, 1970'li yıllarda kültür ve sanatı da etkilemiş; aralarında Özay Gönülüm'ün de bulunduğu birçok sanatçı konuya ilişkin eserler ortaya koymuştur.

çağrılmasıyla fiilen taraf olmuştur.⁵² Soğuk Savaş'ın sürdüğü yıllarda içsel etkilerle birlikte konunun dışarı taşması kaçınılmaz bir duruma ulaşmıştır. Böylece Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in sahip olduğu önemle doğrudan ilgili olarak, bu bölgelerde güç sahibi olmak ya da egemenlik alanını güçlendirmek isteyen her uluslararası aktör, Kıbrıs adasıyla da ilgilenme gereği hissetmiştir.

Kıbrıs adasını, yani de jure ve de facto iki ülkeyi önemli kılan başlıca faktörlerden biri enerji konusudur. İsrail ile GKRY'nin bölgedeki çalışmaları sonucunda anlaşılmıştır ki, Doğu Akdeniz çanağında bulunan petrol ve doğalgaz rezervleri tüm Avrupa'nın ihtiyacını karşılayabilecek zenginliktedir.⁵³ Ayrıca daha önce değinilen İngiliz üslerinin adada bulunması da, coğrafyasının önemi konusunda fikir vermektedir. Adanın genelindeki siyasal atmosfer ise yapılan görüşmelerden, bireylerin sınır geçişlerinden ve 2004'teki halk oylamasından ötürü uzlaşığı çağırıyor olsa da, iki toplum arasındaki sorunlar çok daha köklüdür. Etnik yapısı, dinsel inancı, kültürü gibi, aynı adada yaşama dışında hemen her özelliği farklı olan iki toplumun birlikte yaşayabilme şansının olup olmadığı SSCB, Yugoslavya gibi örnekler düşünüldüğünde olanaksız olarak yorumlanmaya uygundur. Adanın önemi ve ada toplumlarının özellikleri göz önünde bulundurularak Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisini irdelemek, adanın geleceğine ilişkin tahmin yürütebilme olanağı verebilir.

Teorinin oluşturulmasında yer tutan bölge ülkelerinin oluşan güvenlik açıkları, devlet - devlet ilişkileri, komşu bölgelerle ilişkileri, küresel güçlerin bölgedeki rolleri dikkate alındığında KKTC özelinden daha geniş bir alana odaklanması gerekmektedir. Bu durumda bölge ülkelerinin, özellikle Türkiye, İsrail, Yunanistan, Mısır ve GKRY'nin, ardından Suriye ile Lübnan'ın durumu dikkate alınmalıdır. Bu ülkelerinin birbirleriyle olan ilişkileri, diğer ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerini etkileyebileceği gibi, ABD, Rusya, Çin gibi süper ya da büyük güç olarak ifade edilebilecek ülkelerinde konumları değerlendirilmelidir.

⁵² Fevzi Çakmak, "Türk Kamuoyunda Kıbrıs Algısı: 1958 Yılı Kıbrıs Mitingleri", Ulvi Keser (der.), **İkinci Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Bildiri Kitabı 1**, c. I , Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Ankara 2011, s. 552-553.

⁵³ Serkan Aktaş, Doğu Akdeniz'de GKRY-İsrail Yakınlaşmasının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ABD, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2013, s. 14.

Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi'nde değinilen askeri, politik, ekonomik, toplumsal ve çevresel sektörlerdeki güvenlik endişeleri dikkate alınarak, KKTC'nin bu bağlamdaki algılarıyla paralel duygulara sahip olan ülkelerin KKTC'yle daha yakın ilişki geliştirmesi beklenebilir. Öte yandan, GKRY'nin de benzer algılara sahip olduğu ve üçüncü tarafın seçimini etkileyebileceği göz önünde tutulmalıdır; çünkü bugüne kadar KKTC'nin kimi diplomatik girişimleri, GKRY tarafından önlenebilmiştir.

Çalışmanın ana çerçevesinde teoride değinilen beş faktör, genel hatlarıyla KKTC özelinde incelenmiştir. Öncelikle, kısaca çevresel ve toplumsal sektörler ayrılır, sonrasında askeri, politik ve ekonomik sektörler birlikte bakılmıştır. Belli konularda birbirleriyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan sektörler içinde, özellikle reel politikle ilgili askeri, politik ve ekonomik sektörleri uygulama (konu, saha) alanında birbirinden ayırmak gerçekten zor olduğu için, birlikte yorumlanmaları tercih edilmiştir.

Çevresel sektörlerdeki güvenlik endişesi, ağırlıklı olarak KKTC'de hissedilen su konusundadır. Adadaki su kaynaklarının yetersiz oluşu, kullanılan suyun veya deniz suyunun arıtılarak tekrar kullanımının yüksek maliyete sahip oluşu ada genelindeki en yüksek çevresel kaygıyı barındırmaktadır. Bu yönde Türkiye'den adaya su borusu yapılmıştır; ancak nakledilen suyun iki toplumu birbirine yakınlaştırması reel politik çerçevesinde beklenmemektedir. Güney'de, bu suyun kullanılmamasıyla ilgili çeşitli kamuoyu baskıları kimi toplumsal veya dinsel figürler tarafından oluşturulmuştur. Çevresel sektör, diğer dört unsura göre en hafif olan riski oluşturmaktadır.

Toplumsal sektördeki güvenlik endişesini daha iyi anlayabilmek için kültürel ve tarihsel bir bakış açısı gereklidir. Buna ek olarak, nüfusun sahip olduğu değerlerde göz önünde bulundurulmalıdır. Toplumsal sektör içinde, iki toplumun değerlerinin ne denli farklı olduğu, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki 2016 Mart'ta cereyan eden çatışmalarda da görülmüştür. Kuzeyde, Azerbaycan'a yönelik destekler vücut bulurken, güneyde tam tersi gözlenmiştir. Her ne kadar Türkler ve Rumlar, karşı tarafa daha çok ziyaret etmeye başlamış olsa da, değerler ve normlar özelinde tümüyle ayrıştıkları anlaşılmaktadır. Zaman zaman; ancak özellikle 2000'li yılların başında kullanılan Kıbrıslı kimliği tümüyle boşa çıkmış; bunun yerine kuzeyde Kıbrıs Türkü veya kısaca Türk kimliği tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Her iki toplumun yaşamını etkileyen sahip

olunan değerler, inançlar, diller farklıdır. Ortak noktada buluştukları yerler ise eğlence, seyahat, geçmişteki ortak yaşam alanları, alışveriş gibi son derece sınırlı orandadır.

Reel politika, askeri, politik ve ekonomik sektörlerle daha somut bir şekilde olsa da, aslında çevresel ve toplumsal sektörlerden de etkilenmektedir. Bunu göz ardı etmeden, KKTC'nin reel politik çerçevesinde bağımsızlık sorununu Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi'ne dayanarak açıklamaya çalışmak, ancak Türkiye ile mümkün görünmektedir. Geçmişteki bazı girişimler hayata geçirilememiştir. Bu girişimler değerlendirildiğindeyse, Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ'ın tanınması endişesinden ötürü KKTC'ye Türkiye kadar yakınlaşmaması veya Pakistan ile Bangladeş'in resmen tanıma kararından Batı baskısıyla vazgeçmesi anlaşılır bir durumdur.

Günümüz koşullarında, Türkiye dışında KKTC'yle benzer amaç ve kaygılara sahip olan ve toplumlarının değerleri birbiriyle örtüşen ülkelerin politik ve ekonomik kaygılarından ötürü KKTC'yle yakınlaşma gereği duymaması olağan bir manzara olarak yorumlanabilir. KKTC'yi tanımak, neredeyse her ülke için bir baskı kaynağıdır. Gerek farklı ülke lobileri, gerek farklı sektörlerde rekabet gücü bulunan ülkeler, gerek hükümetler arası kuruluşlar bu bağlamda birer baskı aracı olarak kullanılabilir. Bu da, hiçbir ülkenin karşı karşıya gelmek istemeyeceği bir durumdur. Bu durumda, en büyük etken kuşkusuz GKRY ve ardından Yunanistan ile AB, ABD gibi aktörlerdir. Anlaşılacağı üzere, Türkiye'nin de, KKTC'nin de tek başlarına bu durumla mücadele edebilmeleri oldukça zordur. KKTC'nin, Kıbrıs Türk Devleti ismiyle İslam İşbirliği Teşkilatı'nda gözlemci olan beş ülkeden biri olması bile ancak 2000'li yıllarda gerçekleşebilmiştir. Aslında, Türkiye, Azerbaycan ve bu ülkelerin yakın ilişkiler kurabildiği, yalnızca ekonomik ve siyasal değil, toplumlarının da birbirine yakın olduğu ülkelerin birlikte hareket ederek KKTC'yi tanımaları reel politik çerçevesinde ve özellikle günümüzün çatışma sahalarının genişlediği koşullarda mümkündür. Uluslararası ilişkilerin durağan şekilde sürdüğü, öngörülebilir gelişmelerin yaşandığı şartların aksine, dengelerin hızlı bir şekilde değiştiği, bireylerin ve devletlerin çeşitli araçlarla kendilerini daha iyi ifade edebildiği ve gündem maddelerinin sıkça hızlı bir şekilde değiştiği şartlar altında fevri hareket edilmesi ve veto noktalarının çeşitli araçlarla ikna edilmesi görece kolay olabilir. Öte yandan tüm bu girişimler birer riskte taşımaktadır.

Bölgesel Güvenlik Kompleksi ile KKTC'yi bir birlikteliğe uygun görmek, 1990'lı yıllarda Türkiye ve onun dışında SSCB'den ayrılan Türk cumhuriyetleri (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan) ya da Balkanlar ile mümkün olmuştur. 2000'li yıllardaysa Balkanlar'ın AB'ye yaklaşmasıyla bu seçenek ortadan kalkmıştır; ancak hâlen Türk cumhuriyetleri bir seçenektir. Gerekli ekonomik girişim ve teşviklerin yapılması durumunda, İsrail de bir seçenek olarak görülmüştür; ancak günümüz koşullarında bölgedeki Arap ülkeleri, toplumsal değerlerde gözetildiğinde daha makul görünmektedir. Elbette hayali bir kompleksin varlığını irdelerken, olası seçeneklerin GKRY, Yunanistan ve Türkiye ile ilişkilerinin de değerlendirilmesi kaçınılmazdır. Bu değerlendirmeye istinaden düşünüldüğünde, tekrar diğer Türk cumhuriyetleri ile Pakistan veya Körfez Arap ülkeleri akla gelmektedir. Vurgulamak gerekir ki, bu ülkelerin AB, ABD ve Rusya ile ilişkileri düşünüldüğünde tekrar bir kısır döngüye girilmektedir.

KKTC'nin bağımsızlık sorunsalı, koşullar ne olursa olsun karardan vazgeçmeyecek, ulusal çıkarlarını bağımsızlığı kabul etme kararıyla örtüştürmeyi başaracak, toplumu başta olmak üzere veto noktalarını ikna edebilecek ülkelerle aşılabılır. Türkiye, ambargo ve savaş tehdidi karşısında adaya barış hareketi düzenlemiş ve KKTC'yi tanımıştır. AB'ye üye olmak istese bile, KKTC'nin bağımsızlığını tanımaktan vazgeçmemiştir. Toplumunun da hemen her kesiminde KKTC kabul görmüş bir ülkedir. Diğer olası seçenekler değerlendirildiğinde Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ endişesi bulunmaktadır. Bangladeş ve Pakistan, baskılar sonrası kararlarından vazgeçmiştir ve günümüzde Pakistan'ın Türk cumhuriyetleriyle ilişkileri görece iyi olsa da, Hindistan'la yaşadığı sorunlardan ötürü uluslararası arenada baskı görmesine neden olacak kararlar almaktan çekinmektedir. Özbekistan, hali hazırda Türkiye ile de iyi ilişkilere sahip olmayıp yüzünü Rusya'ya dönmüştür. Orta Asya Türk cumhuriyetleri içinde en makul seçenek Türkmenistan'dır ve Türkiye ile ilişkileri de aslında son derece iyi seviyedir. İsrail, Doğu Akdeniz politikalarını GKRY ile hızlandırdığı ve Türkiye ile ilişkileri gerilediğinden artık bir seçenek olarak görülmemektedir; ki zaten İsrail'in de Filistin'in siyasi durumuyla ilgili gerekçeleri bulunmaktadır. Suudi Arabistan ve diğer Körfez Arap ülkeleri, ABD ile iyi ilişkilere sahiptir; ancak zaman zaman kendilerine özgü kararlar aldıkları da görülmüştür. Bu bağlamda çok olmasa da, umut barındıran seçeneklerdir.

Tüm olası seçenek ve senaryolarda sorulması gereken bir diğer soruysa, bu seçeneklerin kazancının ne olacağı şeklindedir. Örneğin Türkmenistan'la beraber diğer Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin KKTC'yi tanıması durumunda karşılaşılabilecek riskler ve kısıtlamalar, KKTC'yi tanıdıkları için edindikleri çıkarlarının altında kalacak mıdır? Aynısı, Körfez Arap ülkeleri ya da diğer Ortadoğu veya Balkan ülkeleri için de geçerlidir. AB'ye girme umudu taşıyan bir ülke, KKTC'nin bağımsızlığını tanıması durumunda üyelik sürecinde en azından GKRY ile Yunanistan'ın veto kararını değerlendirmek durumundadır. Eğer Türkiye feragat edebileceği hakları bu seçeneklere sunarsa da, Türkiye'nin ulusal çıkarları ne boyutta değişecektir? Örneğin Filistin konusunda İsrail ile örtüşen politikalar yürütmeyi veya enerji ticaretinde Körfez Arap ülkelerine taahhüt vermeyi kabul ederse, iç aktörlerinin tepkisi nasıl olacaktır, kazanç ve kayıp seviyesi ne boyuta taşınacaktır? Anlaşılacağı üzere Türkiye'nin bu tür feragat ve hak devrine girişmesi ya da ulusal ve dış politikalarını radikal şekilde değiştirmesi beklenmemelidir.

Görülebileceği üzere, Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi ile Türkiye dışında en yakın seçenek KKTC için Türkmenistan'dır. Olası değişikliklerle seçeneklerin değişmesi mümkündür. Örneğin Dağlık Karabağ sorunu Azerbaycan lehine çözüme kavuşturulur ve Ermeni işgali bölgede sonlandırılırsa, Azerbaycan da güçlü bir seçenek haline gelebilir. Yine de belirtilmelidir ki, kendi iç politik yaşamına odaklanmış ve dış ilişkilerini kendi iç rekabetinden geriye düşürmüş bir KKTC, başka ülkelerden öneriler gelmesini beklememelidir. Ayrıca Türkiye'nin elinde de günümüz koşullarında çok fazla seçenek bulunmamaktadır. KKTC, değişen bölgesel ve uluslararası koşullara bağlı olarak yeni bir dış politika yürütme durumundadır. Dahası, bağımsızlığının tanınabilmesi için Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi dışında feyz alabileceği farklı seçenekler de bulunmaktadır; ancak günümüzde egemen olan liberal ve neoliberal düzende ekonomiyle bağdaştırılan teorilerden ziyade kimlik ve kültür ya da güvenlik odaklı teorileri değerlendirme durumundadır.

3. Sonuç Yerine

Uluslararası ilişkiler teorileri, araştırmacılara farklı pencerelerden bakabilme ve olayları bu seçeneklerden değerlendirebilme olanağı tanımaktadır. Çatışma ve savaşlara sıklıkla rastlanan coğrafyalarda ve KKTC gibi de facto ülkelerin buldukları

coğrafyalarda Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi genel durumun anlaşılabilmesi ve geleceğe dönük tutarlı varsayımların yapılabilmesine zemin hazırlamaktadır.

Bağımsızlığını Türkiye'den başka bir ülkenin kabul etmediği KKTC, bulunduğu coğrafyanın önemi göz önünde tutulduğunda reel politik için de ayrı bir önem barındırmaktadır. GKRY ile birlikte bir adayı paylaşan KKTC, geleceğine yön verebilme için iç sorunlarından öte, dış ilişkilerine odaklanmalı ve kendi çıkarlarıyla örtüşen, aynı veya benzer değerleri paylaşan ülkelerle bölgesel dayanışma ve işbirlikleri kurmayı hedeflemelidir. KKTC, Türkiye'den bağımsız bir şekilde Orta Asya, Kafkaslar, Balkanlar, Ortadoğu gibi coğrafyaları değerlendirebilir ve ikili ya da çoklu ilişkiler kurabilir. Ayrıca politik gelişmeleri gözlemleyerek yeni atılımlarda bulunması da kaçınılmazdır. Arap Baharı gibi sonucu birden fazla ülkeyi etkileyen olayların ardından kendisine yeni hedefler çizebilir ve bağımsızlık sürecini durağan şekilden verimli bir ivmeye kavuşturabilir.

Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi'ne dayanarak, bağımsızlığının Türkiye'den farklı ülkelerce de tanınabilmesi, öncelikle KKTC'nin politik etkinlikleriyle mümkün görünmektedir. Bu bağlamda, KKTC'nin ayrıca olasılık değerlendirmesi yapması ve diplomatik ilişkilerini bu yönde geliştirmesi kaçınılmaz bir gereklilik olarak görünmektedir. KKTC'nin önce dış politikalarını iç politikalarından öne alması ve dış politikalarında da bağımsızlık konusuna odaklanması ve bu yönde eyleme geçmesinin zorunlu olduğu anlaşılmaktadır.

Extended Abstract

Cyprus is an important island in Eastern Mediterranean which is a part of both Middle East and Balkans. Also, recent years showed that importance of the island is due to energy sources. On these two perspectives, it's possible to understand why different governments focused on there. Even in 19th and 20th centuries, the island was a witness of wars and rebellions. Main source of them could be seen as nationalism; but today, there're more than it.

Regional Security Complex Theory is a new perspective to understand and evaluate complex regions which are affected by international problems such as wars and terror organisations. It's an almost new trend, and founders of the theory wrote Turkish case on their books, too. According to their perspective, it's easy to evaluate

independency process of TRNC. It covers both culture and identity, plus national benefits such as security. On this idea, TRNC shared some values between states of Balkans, Central Asian, Middle East such as language, religion or common goals. But also we need to focus on their relations with each others, other international actors such as US, EU, Russia and also other regional actors such as south part of the island.

As a de facto country, independency of TRNC is accepted by only one country: Turkey. There might be more; but international relations and diplomacy look heavy than one to one relations. On the other hand, Regional Security Complex Theory shows some possibilities for this regional problem which is effective for international relations also. And all these possibilities are up to foreign policy of TRNC.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Kitap Bölümleri

AKTAŞ, Hayati ve TUNA, Çağla. “KKTC'nin Türk ve İslâm Dünyasına Açılımı”, Soyalp Tamçelik (der.), **2012 Kuzey Kıbrıs Gelecek Vizyonu**, EkoAvrasya, Ankara 2013, 9-30.

BUZAN, Barry and GONZALEZ-PELAEZ, Ana. “Conclusions”, Barry Buzan and Ana Gonzalez-Pelaez (eds.), **International Society and the Middle East**, Palgrave Macmillan, Hampshire 2009, 226-250.

BUZAN, Barry and WÆVER, Ole. **Regions and Powers: The Structure of International Security**, Cambridge Studies in International Relations, Cambridge 2003.

COŞKUN, Bezen Balamir. “Günümüzde Değişen Güvenlik Algıları ve Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs”, Soyalp Tamçelik (der.), **2012 Kuzey Kıbrıs Gelecek Vizyonu Bildiriler Kitabı**, EkoAvrasya, Ankara 2013, 203-219.

ÇAKMAK, Fevzi. “Türk Kamuoyunda Kıbrıs Algısı: 1958 Yılı Kıbrıs Mitingleri”, Ulvi Keser (der.), **İkinci Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Bildiri Kitabı 1**, c. I, Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Ankara 2011, 549-568.

GENBEROV, Rizvan. “Azerbaycan Basımında K.K.T.C.”, Levent Erarslan (der.), **21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, EkoAvrasya, Ankara 2011, 559-568.

GÖKTÜRK, Turgay Bülent. **Enosis'in Doğuşu ve Düşünceden Eyleme Geçiş: 1931 İsyanı**, Ajans Yay Ltd., Gazimağusa 2009.

ÖZYILMAZ, Betül. “KKTC'ye Uygulanmakta Olan İzolasyon Politikalarının Kıbrıslı Türkler Üzerindeki Sosyo-Psikolojik Etkileri”, Soyalp Tamçelik (der.), **2012 Kuzey Kıbrıs Gelecek Vizyonu**, EkoAvrasya Yayınları, Ankara 2013, 321-334.

TAMÇELİK, Soyalp. “Türk Cumhuriyetleri Açısından KKTC'nin Tanınma Olgusu ve Esasları”, Levent Erarlan (der.), **21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, EkoAvrasya, Ankara 2011, 169-183.

TANPINAR, Fevzi. “Kıbrıs Türk Halkı'nın Varoluş Mücadelesinde Belleksizleşme Türk Dünyası Kapsamında Tehditler ve Fırsatlar”, Levent Eraslan (der.), **21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, EkoAvrasya, Ankara 2011, 467-472.

Makaleler

AÇIKSES, Erdal ve CANKUT, Ayhan. “Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Hale Gelme Sebepleri”, **Turkish Studies**, 2014, c.IX/4, 1241-1259.

AKŞİT, Sait. “The Turkish Cypriot Presidential Election of April 2010: Normalisation of Politics”, **South European Society and Politics**, 2012, vol.XVII/2, 175-194.

ATASOY, Ahmet. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Nüfus Coğrafyası”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2011, c.VIII/15, 29-62.

BAYILLIOĞLU, Uğur. “Bazı Yunan Mahkeme Kararları Işığında Kıbrıs Sorununa İlişkin Düşünceler”, **Çankaya University Journal of Law**, 2012, c.IX/1, 43-67.

DURAN, Hasan. “BM ve AB Çerçevesinde Kıbrıs Sorununa Güncel Bir Bakış”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2008, s. 21, 119-140.

HETTNE, Björn. “Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi”, **Uluslararası İlişkiler**, 2008, c.V/18, 87-106.

KESER, Ulvi. “2004 Referandum Döneminde Kıbrıs ve Yaşanan Gelişmeler”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 2005, s. 2, 127-144.

KESER, Ulvi. “Kıbrıs’ın Stratejik Önemi Bağlamında Adada Askeri Faaliyetler ve İlgili Tarafların Askeri Gücü”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 2006, s. 3, 114-147.

ŞENER, Bülent. “1963-1964 Kıbrıs Krizi: Türk Dış Politikası Tarihinde Askerî, Siyasal ve Hukuksal Boyutlarıyla Bir Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, 2013, c. CIII/205, 103-136.

TAMÇELİK, Soyalp. “Kıbrıs’ta Toprak Müzakereleri ve Tarafların Çözüm Kriterleri (1974-1990)”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2012, c. V/23, 409-428.

YILMAZ, Rüştü. “Kıbrıs Kara Sınır Kapılarının Açılışının Toplumsal Müzakerelere Etkisi ve KKTC’de Devletleşme Olgusu (2003-2013)”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 2014, c.XIV/28, 369-392.

Diğerleri

AKTAŞ, Serkan. Doğu Akdeniz’de GKRY-İsrail Yakınlaşmasının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ABD, Ankara 2013, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

HATAY, Mete. **Is the Turkish Cypriot Population Shrinking?**, PRIO Report 2/2007, International Peace Research Institute, Oslo 2007.

İnternet Kaynakları

CANSU, Ali. “Kıbrıs Cumhuriyet’i Kimliği Olan Tüm Kıbrıslı Türkler Oy Kullansın”, **Kıbrıs Gazetesi**, <http://www.kibrisgazetesi.com/?p=460664>. (erişim tarihi: 07.02.2016)

Central Intelligence Agency, “Cyprus”, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cy.html>. (erişim tarihi: 22.01.2016)

Sabah, “KKTC’de Nüfus Sayım Sonuçları Açıklandı”, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2013/08/13/kktcde-nufus-sayim-sonuclari-aciklandi>. (erişim tarihi: 13.01.2016)

T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Kıbrıs Tarihçe”, <http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa>. (erişim tarihi: 27.01.2016)